

een diersoort, genetisch geprogrammeerd om te jagen, te zoeken, te vergaren. De sterken overleven, de slappelingen sneuvelen. En sterk ben je vandaag de dag, als je veel hebt. Grote auto, mooi huis, lekkere wijnen en misschien zelfs een boot. Why not? 'Greed is good,' zegt filmkarakter Gordon Gekko (gespeeld door Michael Douglas) in de beroemde film *Wall Street* (1987). Hebzucht is de motor voor welvaart en groei.

Middenklasse erosie

Maar is dat wel zo? Is de mens van nature geneigd tot almaar meer? Hebben we daarom een wetgever nodig die de teugels aantrekt? En welke rol speelt leiderschap – het goede voorbeeld geven – bij het beteugelen van die al dan niet natuurlijke neiging? Bestaat er naast armoede ook zoiets als een vorm van te rijk zijn? En zo ja; waar ligt die grens dan? Bij een miljard? Bij 500 miljoen? Waarom lenen we geld of nemen we grote financiële risico's? En verschilt de bankdirecteur nu wel of niet van de schoonmaker als het gaat om de neiging tot zelfverrijking ten koste van (desnoods) alles? Wat willen we eigenlijk met al dat geld? En brengt het ons dat ook? Kent onze groeifixatie ook verliezers? En wie zijn dat dan? In verdediging van ons (westerse) groeimodel, van minder overheid en (nog) meer markt, van 'concurrerend belonen' (lees; de bonuscultuur) en de risico's die daarbij horen – het prominent agenderen van eigen boven algemeen belang, bijvoorbeeld – wordt vaak gewezen op ons collectief toegenomen welvaartsniveau. Op de afgenomen ongelijkheid. Voor wie hard genoeg werkt, wachten gouden bergen (The American Dream). We zijn vandaag vele malen welvarender dan de mens die honderd jaar geleden leefde. Het kapitaal van de één procent allerrijksten verrijkt uiteindelijk ook de negenennegentig procent van de mensen die daaronder hangen. In de woorden van Jacobse & Van Es van de legendarische Tegenpartij: Geen gezeik, iedereen rijk!

En toen was daar opeens Thomas Piketty.

De Franse econoom, gespecialiseerd in het vraagstuk van de economische ongelijkheid, zette recentelijk de wereld op zijn kop met zijn boek *Capital in the Twenty-First Century* (origineel: *Le Capital au XXIe siècle*). Collega's en kenners dichten hem nu al een plek toe in het rijtje Adam Smith, Karl Marx en John Maynard Keynes. De Fransoos bewijst met wetenschappelijke data wat velen wellicht al wel vermoedden: met geld maak je geld. Anders gezegd; bezit groeit veel en veel sneller dan geld als resultaat van (gezonde) werklust. In (veel) westerse landen namen de inkomens- en vooral de vermogensverschillen de afgelopen decennia toe, in tegenstelling tot wat lange tijd werd gedacht. In de Groot-Brittannië en de Verenigde Staten tekent zich een steeds groter wordende onderklasse af. De middenklasse is in verschillende landen aan erosie onderhevig. Patsboem!

Ondertussen worden de gigantische kosten van de bancaire crisis – veroorzaakt door de uitwas die hyperkapitalisme heet – verrekend met de burger die toch lang niet in dezelfde mate 'schuld' had aan die crisis. Of die er toch zeker niet in dezelfde mate als een bankier in de top van de gemiddelde Grootbank van profiteerde. Terwijl de crisis voortduurt, sommige banken bestaan letterlijk alleen nog maar dankzij overheidsingrijpen en een financiële injectie betaald met publieke gelden, worden bonusbeperkingen alweer gecompenseerd met extreme salarisverhogingen en overweegt – naar verluidt – de ING een verhuizing naar het buitenland (op onderdelen), onder andere omdat de Nederlandse wetgever te streng is als het om bonussen gaat. In de politiek blijft Groei ook het heilige streven. Groene Groei zou nu de toekomst hebben. Op de website van de rijksoverheid staat letterlijk: 'Het kabinet kiest voor duurzame ('groene') economische groei. Groene groei betekent dat de economie in omvang toeneemt zonder dat dit nadelig is voor klimaat, water,

bodem, grondstoffen en biodiversiteit. Omdat duurzame innovaties geld en banen opleveren, kunnen economie en milieu in de ogen van het kabinet goed samengaan.' Bestaat dat? Een groter wordende economie die natuur en milieu niet belast maar juist ontlast? Of is hier sprake van utopisch denken?

Blijft alles uiteindelijk bij het oude? Bancaire, financieel-

economische, klimaat- en eurocrisis ten spijt? Wat zouden we anders kunnen en moeten doen? En welke invloed zal Piketty met zijn waarschuwing over gauw toenemende ongelijkheid op lange termijn hebben? Is het wachten op de dag dat Piet Krediet en de nieuwe Dirk Scheringa (oprichter van de gevallen DSB-bank) ons vanaf de beeldbuis (plat, LED en zo groot mogelijk) weer vrolijk oproepen toch vooral tegen gunstige rentes dat bedrag voor de nieuwe keuken of badkamer gewoon en gemakkelijk te lenen? En trappen we er dan weer net zo eenvoudig in? (LEES DE KLEINE LETTERTJES!) Wat betekent het toenemende wantrouwen van veel mensen in onze traditionele instituties voor onze bestuurlijke stabiliteit? Heeft dat wantrouwen iets met die toegenomen ongelijkheid te maken? En, heel particulier, als ik ruim voldoende heb, waarom wil ik dan toch meer?

De vraagtekens zijn talrijk, de verwondering is enorm. De indruk bestaat dat de grote politieke leiders van dit moment de echt moeilijke vragen niet stellen. Daarom is het des te belangrijker dat De Nieuwe Liefde ze ook in dit nieuwe seizoen wel stelt! Ik ben blij dat ik daarbij mag helpen. «

Journalist en oud-Tweede Kamertid Myrthe Hilken is betrokken bij de nieuwe programma-serie *Geld en geluk* die op 21 oktober van start gaat in De Nieuwe Liefde. Meer informatie: www.denieuweliefde.com

Jan Pronk

NA 2015

Het verkleinen van ongelijkheid zou een doelstelling op zich moeten zijn



Foto: Dida Mulder

Buiten het wereldje van ontwikkelings- en milieudeskundigen is er weinig aandacht voor, maar er vinden momenteel intensieve onderhandelingen plaats over de zogeheten 'mondiale ontwikkelingsagenda na 2015'. Ze begonnen na de VN-conferentie over duurzame ontwikkeling in Rio de Janeiro in 2012. Sinds 1972 wordt een dergelijke topconferentie iedere tien jaar gehouden. Sommige waren baanbrekend. Onderhandelingen in het kader van de Verenigde Naties hebben soms prachtige documenten opgeleverd, inhoudelijk ambitieus en schitterend verwoord. Een voorbeeld is de Millennium Declaratie uit het jaar 2000. Maar de tekst die in Rio werd overeengekomen, is saai. Eigenlijk is het niet meer dan een geannoteerde agenda: alles staat erin, maar niets werd beslist. Ieder onderwerp werd doorgeschoven naar verdere onderhandelingen.

Een daarvan betreft de post-2015 Agenda. Waarom 2015? Omdat staatschefs en regeringsleiders zich bij de wisseling van de millennia hadden verplicht de armoede in de wereld te halveren binnen vijftien jaar. Dat soort beloften was vaker gedaan, maar ze waren nooit nagekomen. Rond de eeuwwisseling werd het menens. Halvering van de armoede binnen vijftien jaar was ambitieus, maar mogelijk. Het werd serieus aangepakt: armoede werd niet alleen gemeten in termen van inkomen en koopkracht, maar ook van werkgelegenheid, voedsel, moeder- en kindersterfte en onderwijs.

Lang niet alle *Millennium Development Goals* (MDGs) worden gehaald. Sommige landen, zoals China, boeken meer succes dan andere. Maar er zijn grotere stappen vooruit gezet dan voorheen. Nu komt het erop aan per land specifieke inspanningen te plegen om niet gerealiseerde doelstellingen zo snel mogelijk alsnog te verwezenlijken en ook de andere helft van de armoede uit te

diversiteitsverlies, conservering van mariene en ecosystemen. Omdat de situatie per land verschilt, zal ieder land eigen doelstellingen moeten formuleren en een eigen strategie. Daarbij moet worden voorkomen dat de strategie van het ene land de belangen van andere landen schaadt. Daarom is wederzijdse monitoring nodig, bijvoorbeeld via de VN, om zeker te stellen dat de wereldwijde totaaldoelstellingen worden gehaald.

De MDGs zijn bekritiseerd omdat zij top down waren geformuleerd. Die kritiek was niet terecht, maar de SDGs bieden een nieuwe kans. In Rio is afgesproken dat zij niet alleen door regeringen zullen worden vastgesteld, maar *bottom-up*: samen met bedrijven, vakbonden, NGOs, vrouwen- en jongerenorganisaties, inheemse groepen, de milieubeweging, enzovoort. Dat is nu begonnen. Er wordt gebruik gemaakt van de moderne communicatietechnologie om alle mogelijke maatschappelijke groepen overal vandaan te laten meespreken. Nooit eerder vonden VN-onderhandelingen op een dergelijke wijze plaats.

bannen. Halvering van de armoede is niet genoeg. Maar de nieuwe opgave is moeilijker. De allerarmsten staan buiten de markt en zijn via overheidsbeleid niet gemakkelijk bereikbaar.

Veel armoede hangt samen met ongelijkheid: ongelijke machtsverhoudingen en ongelijke toegang tot grond, water en natuurlijke hulpbronnen. Het verkleinen van de ongelijkheid zal, naast het uitbannen van absolute armoede, een doelstelling op zich moeten zijn.

Dat zijn drie doelstellingen voor de post-2015 Agenda. Maar in Rio is overeengekomen dat er ook *Sustainable Development Goals* (SDGs) moeten worden geformuleerd: verduurzaming van water en energie, duurzame landbouw, industrie en transport, terugdringing van klimaatverslechtering en bio-

Dat verplicht alle regeringen om het proces zowel als de uitkomsten serieus te nemen. Dit reikt verder dan ontwikkelingssamenwerking. Het gaat ook om binnenlands beleid. Maar terwijl het internationale proces hoop biedt op duurzame uitkomsten, is het stil in Den Haag. Het volstaat niet eenmaal internationaal overeengekomen doelstellingen achteraf te vertalen in Nederlands beleid. Wereldwijde en nationale strategieën moeten parallel worden ontwikkeld. Zolang de regering geen initiatief neemt samen met alle betrokkenen ook voor ons land duurzame ontwikkelingsdoelstellingen te kiezen en internationaal af te stemmen, nemen we de post-2015 Agenda kennelijk niet serieus.

Jan Pronk is oud-minister van Ontwikkelingssamenwerking en hoogleraar aan het *Institute for Social Studies* in Den Haag.